

DATE NOI PRIVITOARE LA CARTIERUL MEȘTEȘUGA- RILOR DIN SUCEAVA

Începute din vara anului 1951, săpăturile arheologice de pe teritoriul orașului Suceava au prilejuit an de an descoperiri dintre cele mai importante a căror contribuție poate fi socotită încă în stadiul actual al cercetărilor ca hotărâtoare pentru înțelegerea unor fenomene mai puțin cunoscute pînă acum, atît în ceea ce privește istoria Moldovei feudale în general cît și aceea a Sucevei în special. Nu ne vom opri aici asupra unor complexe sau materiale arheologice a căror valoare este incontestabilă în studierea diverselor etape prin care a trecut așezarea în evoluția ei seculară¹, ci vom căuta să subliniem, scoțînd în evidență valoarea ca izvor istoric a acestora, cîteva din descoperirile cele mai recente. Pentru a înțelege însă în liniile lui generale un proces, ce se cere adînc și multi-lateral studiat, va fi nevoie de o coroborare atentă a acestor noi descoperiri cu altele mai vechi ce nu au fost interpretate sub raportul arătat mai sus la vremea descoperirii lor.

Este lucru cunoscut că, potrivit tezelor clasicilor marxism-leninismului, procesul de formare și dezvoltare a orașelor feudale nu este de conceput decît ca unul ce exprimă și concretizează în același timp stadiul relativ avansat al acelei diviziuni sociale a muncii care a dus la despărțirea meșteșugurilor de agricultură și la crearea categoriei bine precizate în cadrul societății feudale, aceea a meșteșugarilor care trăiau exclusiv de pe urma vînzării produselor muncii lor. Evident că acest proces a fost unul de lungă durată și sesizarea etapelor pe care le-a parcurs este o operație grea ce nu se poate efectua acum în condițiile unei relative puținătăți a materialului arheologic.

În cele ce urmează vom încerca să valorificăm din acest punct de vedere noile descoperiri pe care le anunțăm și să formulăm unele încheieri pentru istoria Sucevei în secolele XV—XVI.

¹ Descoperirile mai vechi decît acelea ce constituie obiectul notei de față au fost tratate parțial sau pe complexe mai largi în cadrul unor studii dintre care cităm: Gh. Diaconu și N. Constantinescu, *Cetatea Scheia*, Buc., 1960, p. 25 și urm. (descoperiri din epoca comunei primitive); M. D. Matei, *Contribuții la cunoașterea ceramicii slave de la Suceava*, în *SCIV*, X, 2, 1959, p. 409 și urm.; idem, *Славянские поселения в Сучаве*, în *Dacia*, N.S., IV, p. 375-394; cf. și *Raportul preliminar asupra săpăturilor de la Suceava din anul 1960*, în *Material*, X (în pregătire).

În anul 1954 se descoperea pe teritoriul oraşului feudal primul cuptor de ars oale din cuprinsul oraşului¹. Acestuia îi urmau câţiva ani mai târziu alte descoperiri similare², ceea ce făcea ca la începutul anului 1960 să fie cunoscute nu mai puţin de 15 cuptoare pentru ars oale care datau, toate, din secolul al XV-lea. Cercetările întreprinse în anul 1960 pe un teritoriu care însumează aproape 1 ha, teritoriu situat în nemijlocita apropiere a parcului central al oraşului (latura de sud-est a acestuia) au făcut ca numărul cuptoarelor de ars oale cunoscute acum pe teritoriul Sucevei să ajungă la aproape 30³.

Dintre acestea, dacă am încerca să stabilim mai multe grupe, în funcţie de caracteristicile lor, am desprinde următoarele categorii:

1. Cuptoare circulare prevăzute cu grătar orizontal, care desparte cele două camere cu funcţiuni diferite ale cuptorului (patru cuptoare).

2. Cuptoare simple fără grătar despărţitor, de forme şi cu o distribuţie interioară a spaţiului diferite. În funcţie de particularităţile lor aceste cuptoare pot fi subîmpărţite în mai multe grupe:

a. cuptoare circulare prevăzute cu un picior central circular. Au partea superioară în formă de cupolă prevăzută cu un orificiu larg pentru încărcarea cuptoarelor. Unele sînt prevăzute cu un prichici care însoţeşte peretele cuptorului pe toată circumferinţa lui (şase cuptoare);

b. cuptoare circulare sau puţin alungite pe diametrul longitudinal şi prevăzute cu un picior central alungit către peretele din fund al cuptorului, cu care face corp comun. Precizăm că unele din aceste cuptoare sînt prevăzute cu un prichici marginal care nu însoţeşte însă peretele cuptorului pe toată circumferinţa lui (15 cuptoare);

c. a treia grupă este reprezentată de cuptoare care din punct de vedere al distribuţiei spaţiului se aseamănă cu cele din grupa a (prevăzute cu picior central), dar au spre deosebire de acestea orificiul pentru încărcare situat nu la punctul de înălţime maximă a cuptorului (în centru), ci undeva pe panta coboritoare a cupolei (un cuptor).

Împărţirea de mai sus a cuptoarelor în grupe deosebite va trebui însoţită ulterior de un studiu special menit să stabilească avantajele şi dezavantajele fiecărui tip în parte şi să explice predominanţa unora sau preferinţele meşterilor olari pentru unele sau altele din ele. Deocamdată însă se cere subliniată împrejurarea că numai pe baza materialului ceramic recoltat din interiorul cuptoarelor nu se pot face aprecieri menite să uşureze această cercetare, deoarece în toate cuptoarele s-au descoperit materiale asemănătoare dacă nu chiar identice atunci cînd diversele cuptoare aparţineau aceleiaşi epoci.

Dacă studiul — din punct de vedere al descoperirilor semnalate — rămîne o sarcină a viitorului apropiat, repartizarea lor geografică oferă încă de pe acum posibilitatea unor încercări de altă natură, menite să explice situarea unor asemenea cuptoare într-o anumită parte a oraşului feudal. Într-adevăr, toate cele aproape 30 de cuptoare, prezentate mai sus sintetic şi pe grupe, au fost descoperite pe o linie care porneşte din apropierea bisericii armenesti Sf. Cruce

¹ SCIV, VI, 3—4, 1955, p. 780 şi urm.

² Cf. *Materiale*, VI, 1959, p. 693—695.

³ Vezi *Raportul preliminar asupra săpăturilor de la Suceava din anul 1960*, în *Materiale*, X (în pregătire).

descriind un arc de cerc, și merge pînă dincolo de colțul de sud-est al parcului central al orașului (fig. 1).

Sucesiunea aproape neîntreruptă a cuptoarelor de ars oale pe această linie, ca și descoperirea lor în preajma unor locuințe ce par a aparține meșteșugarilor olari, fac ca linia ocupată de aceste complexe în planul orașului feudal să nu poată fi socotită întâmplătoare, ci dimpotrivă determinată de anumite cauze obiective. Dacă la acestea adăugăm și constatarea că atelierele olarilor nu par a fi fost singurele în această parte a orașului, adesea alături de ele descoperindu-se locuințele și atelierele altor meșteșugari, distribuția teritorială a unor asemenea complexe pare a fi determinată de împrejurări specifice vieții în orașele feudale în general și de condiții de la care Suceava nu face excepție¹.

După cum se admite în general — și în acest sens istoriografia sovietică a adus contribuții esențiale la lămurirea problemei, tot cu ajutorul, în principal, al descoperirilor arheologice — orașele feudale au cunoscut reguli cu aplicare generală și obligatorie în ceea ce privește distribuirea spațiilor în interiorul orașelor. Potrivit acestor reguli centrul orașului era rezervat aproape exclusiv clădirilor mari de caracter public și piețelor, în jurul acestora stabilindu-se de regulă locuințele cetățenilor avuți, prăvăliile și depozitele de mărfuri aferente acestora etc. Meșteșugarii de diferite ocupații, dintre care mai ales olarii, fierarii și în general aceia care foloseau focul și instalații speciale în practicarea meseriei lor își aveau rezervate suprafețe situate în marginea orașelor, dacă acestea erau incluse în spațiul apărat de eventualele fortificații menite să asigure securitatea întregii așezări, sau chiar dincolo de aceste fortificații în cadrul unor cartiere special rezervate lor. În funcție de aceste observații, descoperirea cuptoarelor de ars oale și a locuințelor de olari din preajma lor, de pe teritoriul orașului Suceava, pare a constitui un foarte prețios indiciu în stabilirea întinderii orașului Suceava în epoca din care datează complexele amintite.

Într-adevăr cercetările arheologice recente, întreprinse mai ales pe latura de sud a orașului feudal, au scos în evidență o serie de situații care se cer semnalate, deoarece coroborate cu complexele de care ne-am ocupat mai sus sugerează că în această regiune este de căutat și limita orașului feudal în veacurile XV—XVI.

Împrejurarea că cercetările arheologice de pînă acum dovedesc fără putință de tăgadă prezența în această parte a orașului a unui strat de cultură relativ nou în raport cu alte descoperiri din oraș, strat care datează cel mult de la începutul veacului al XV-lea, și că lui nu îi premerge în porțiunea arătată de teren, ca în alte părți, un strat datînd din veacul al XIV-lea, poate constitui — și noi considerăm că este aproape sigură ipoteza — un indiciu de bază care probează întinderea orașului în această parte abia la începutul veacului al XV-lea și nu mai devreme². La aceasta se cere adăugată constatarea că pe latura de care ne ocupăm acum a orașului feudal lipsesc deocamdată semne ale existenței unor construcții civile de mai mare amploare și de un lux deosebit, așa cum se găsesc de obicei asemenea construcții în împrejurimile «Curții Domnești», unde există toate temeiurile să se presupună că era în veacurile arătate centrul orașului Suceava, populat de oameni avuți, categorie reprezentată de o parte a slujitorilor

¹ Pentru aceasta vezi mai pe larg M. D. Matei, *Contribuții la istoria Sucevei* (în pregătire pentru publicare).

² Vezi M. D. Matei, *op. cit.*, căruia îi aparține formularea ipotezei.

domniei — boieri și curteni de vază — sau de numeroși negustori ce-și desfășurau activitatea în orașul de scaun al țării¹. De aceea ni se pare că absența unor asemenea construcții în această parte marginală a orașului Suceava, pe care o

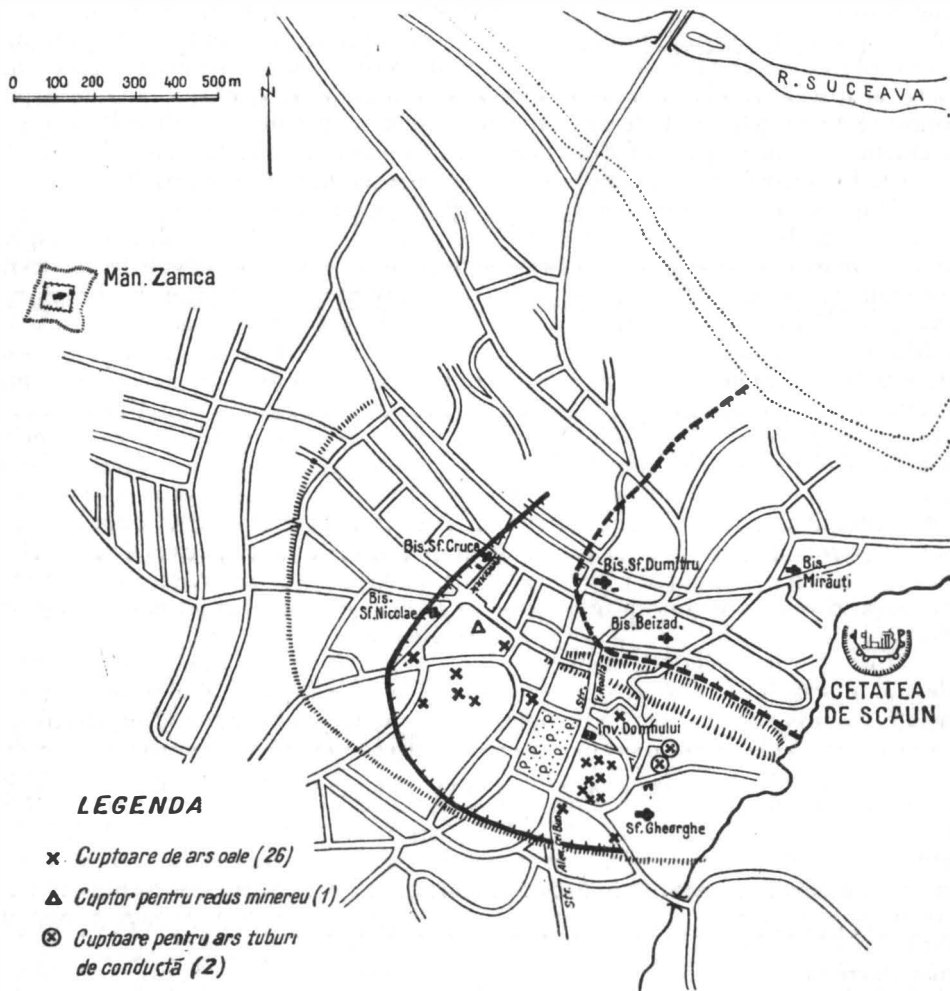

Fig. 1. — Suceava. Colțul sud-estic al parcului, cu amplasarea cuptoarelor de ars oale din sec. XV—XVI.

¹ O bună parte din descoperirile prilejuite de cercetările efectuate în jurul «Curții Domnești» au arătat că o dată cu primii ani ai veacului al XV-lea aici încep să fie construite locuințe de mai mari proporții prevăzute cu pivnițe. Judecând după materialele descoperite în aceste locuințe — mai ales cahle și ceramică de bună calitate — se poate afirma că locuințele aparțineau unor oameni bogați (cf. pentru aceasta SCIV, VI, 3—4, 1955, p. 768 și urm.). De altfel la aceeași concluzie duc și numeroasele beciuri descoperite în anii din urmă în aceeași regiune.

marchează complexele care au făcut obiectul atenției noastre în cele de mai sus, nu poate să fie fără semnificație și singura pe care i-o putem presupune este aceea că oameni bogați nu locuiau în această parte a orașului, ea fiind rezervată numai meșteșugarilor. Că în această suprafață orașul se va fi întins abia în veacul al XV-lea o mai dovedesc pe lângă cele semnalate anterior și o serie de alte fapte, dintre care aici reținem doar prezența în marginea arătată a unor monumente de caracter religios construite nu mai devreme de veacul al XV-lea, dacă nu chiar mai târziu (biserica Sf. Gheorghe devenită mitropolie a Moldovei construită între 1514 și 1522, biserica Învierea Domnului construită în anul 1551, biserica Sf. Nicolai construită în 1611).

Pentru a nu crea în legătură cu cele de mai sus o confuzie, oricând posibilă, considerăm necesar să adăugăm la cele spuse pînă acum cîteva observații de natură stratigrafică menite în același timp să și completeze cu date absolut necesare tabloul pe care am încercat să-l sugerăm, privind viața locuitorilor din această parte a orașului. Toate cercetările arheologice întreprinse aici în cursul anilor au scos în evidență un fapt care este pe cît de paradoxal pe atît de lesne de explicat. Astfel atrage atenția faptul că stratul de cultură aparținînd veacului al XV-lea este aici relativ subțire în raport cu alte locuri unde el a fost surprins, mai ales în centrul orașului, și stabilirea lui se face adesea doar cu oarecare greutate¹. Aceasta considerăm noi că se explică prin împrejurarea că deși orașul se întinde pe această latură de-abia în secolul al XV-lea, regiunea în discuție nu cunoaște o locuire foarte intensă încă de la începutul stabilirii aici a cartierului meșteșugarilor, aceasta petrecîndu-se abia mai târziu și mai ales în veacul al XVI-lea (stratul aparținînd acestui din urmă secol este pretutindeni în regiunea precizată mult mai gros decît cel aparținînd veacului anterior și mai bogat în descoperiri arheologice). Așa fiind, era normal ca meșteșugarii ce își vor fi avut aici locuințele lor și atelierile în veacul al XV-lea să lase, dincolo de locuințele și atelierile în care își desfășurau activitatea, urme mai puțin consistente de viață decît se întîmpla către centrul orașului, care cunoștea o locuire și o circulație incomparabil mai intensă decît marginile așezării. Pe măsură însă ce numărul meșteșugarilor crește, urmele lăsate de ei devin mai bogate, iar arheologic se surprind mult mai lesne.

Chiar dacă cele de mai sus vor mai putea fi completate ulterior cu noi date și observații pe baza unor descoperiri ce se vor adăuga cu siguranță aceluia ce ne-au servit aici, considerăm că există încă acum temeuri pentru ca să se formuleze ca certă părerea potrivit căreia complexele discutate aparțin unui cartier al meșteșugarilor, bine stabilit acum în liniile lui generale pentru orașul Suceava, iar topografic ele marchează marginea așezării feudale din veacurile XV—XVI, dincolo de care la relativ mică distanță se poate presupune cu suficiente argumente că existau încă din veacul al XV-lea șanțul și valul de apărare adiacent acestuia, cărora le revenea greul apărării orașului împotriva atacurilor dușmane².

MĂRIOARA NICORESCU

¹ Această situație a fost constatată mai ales în săpăturile efectuate în sectorul I.R.C. în anul 1958 (cf. *Materiale*, VII, p. 609 și urm. și în special p. 611, fig. 2), precum și cu prilejul cercetărilor efectuate în sectorul « Parc » în anul 1960.

² Problema este tratată cu detalii la M. D. Matei, *Contribuții la istoria Sucevei* (în pregătire pentru publicare).

НОВЫЕ ДАННЫЕ О РЕМЕСЛЕННОМ КВАРТАЛЕ В СУЧАВЕ

РЕЗЮМЕ

Автор описывает 26 гончарных печей, найденных на территории феодального города Сучава. Они расположены полукругом, в пределах современного города между юго-восточным углом центрального парка и армянской церковью (рис. 1).

Вблизи печей обнаружены жилища, по-видимому, принадлежавшие гончарам.

Судя по группировке этого комплекса и связывая ее с общими правилами расположения феодальных городов, автор считает, что участок с печами находился на окраине феодального города в XV—XVI вв. Это предположение подтверждается и другими открытиями, которые позволяют утверждать, что этот участок был отведен под ремесленный квартал, развившийся уже начиная с XV в. и, в особенности, в XVI в. на окраине феодального города близ защитного рва XV в.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Сучава. Юго-восточный угол парка с расположением гончарных печей XV—XVI вв.

NOUVELLES INFORMATIONS AU SUJET DU QUARTIER DES ARTISANS À SUCEAVA

RÉSUMÉ

L'auteur présente 26 fours de potier découverts sur le territoire de la ville de Suceava. Ils sont disposés sur un arc de cercle imaginaire compris dans les limites de la ville actuelle, à savoir entre l'angle sud-est du parc central et l'église arménienne (fig. 1).

A proximité des dits fours on a trouvé des habitations qui semblent avoir appartenu à des potiers.

L'auteur se fonde sur la façon dont ces complexes sont groupés et sur les règles générales de distribution de l'espace dans les villes féodales pour considérer que la zone occupée par ces fours était située du côté de la limite de la ville médiévale aux XVe—XVIe siècles. Cette hypothèse s'est appuyée par d'autres découvertes aussi qui permettent d'affirmer que la zone en question était affectée à un quartier d'artisans, lequel s'est développé à partir du XVe siècle et notamment au XVIe, jusqu'à la lisière de la ville féodale, dans le voisinage du fossé qui servait à sa défense au XVe siècle.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Suceava. Le coin sud-est du parc avec l'emplacement des fours de potier des XVe—XVIe siècles.